

Ben Hogan rider igen, del 3: Dialogen, textmängden och sidornas luftighet

Jun 27th, 2015 | Category: 2015-06 juni, Artikel

Av *ANDERS N NILSSON*

Även om Kjell E. Genbergs 56 västernböcker från 1970-talet om Ben Hogan alla har en inlaga på nära 128 sidor så varierar textmängden mellan 148 och 209 tusen tecken per bok. Denna variation sätts här i samband med andelen dialog som i grova drag varierar mellan 25 och 50 procent av en viss boks text. Även meningarnas ordantal, som uppvisar en ökande tendens under seriens gång, påverkar böckernas textmängd. Det visar sig även att andelen dialog, genom sin lägre ord- och meningslängd, påverkar andra mått som läsbarhetsindex och ordvariationsindex. Textens struktur jämförs även med en av de isländska sagornas.

Inledning

Kjell E. Genbergs 56 kioskböcker om den svenskättade västernhjälten Ben Hogan utkom i original mellan åren 1972 och 1977 (Nilsson 2015a). Böckerna hålls ihop av en ramhandling centrerad kring den lilla bergsfarmen Eden Valley och den närliggande staden Tombstone i Arizona mellan åren 1879 och 1893, och strukturen är episodisk på samma sätt som i många TV-serier (Nilsson 2015b). Varje bok innehåller ett avslutat äventyr med mer eller mindre starka kopplingar till själva ramhandlingen och de tre huvudpersonerna Ben Hogan, Perrita och Hobo McKim.

I böckernas berättarstruktur kombineras den allvetande berättaren eller författarrösten med gestaltning i form av direkt dialog. Växlingen mellan dialog och berättande skapar en omväxling i läsningen och gör texten mer levande (Johansson 2014). Rent typografiskt ger dialogen ett luftigare intryck än den övriga texten, främst genom sina ofta kortare rader (Bild 1).

Vid sidan av de positiva funktioner dialogen kan sägas ha i prosa (se till exempel Kernan 2015), bör dess mer spatiösa utformning även sättas i samband med textens forcerade tillkomst. Kjell E. Genberg hävdar själv att han som regel skrev tjugo manussidor om dagen och därmed en hel bok om Ben Hogan på en dryg arbetsvecka (Genberg 2005:131). Det faktum att dialogen fyller en manussida snabbare än vad själva berättandet gör borde helt klart kunna utgöra en drivkraft mot en större andel dialog i böckerna.

Andelen dialog i en roman har framförts som ett potentiellt kännetecken för en viss författare eller en viss genre utifrån studier av den variation som dokumenterats genom jämförelser av olika texter (De Haan 1996). Det har även framförts att dialogen skiljer sig på olika sätt från den övriga texten, till exempel genom sina ordfattigare meningar, och därmed intar en språklig mellanställning i förhållande till skrift och tal (De Haan 1996). Min studie av dialogen i böckerna om Ben Hogan visar på att dess andel av hela texten varierar även inom en serie av i övrigt mycket likartade böcker. Förutom att dokumentera denna i sig intressanta variation, vill jag även koppla den till några andra karakteristika som total textmängd, ordvariation och läsbarhetsindex.

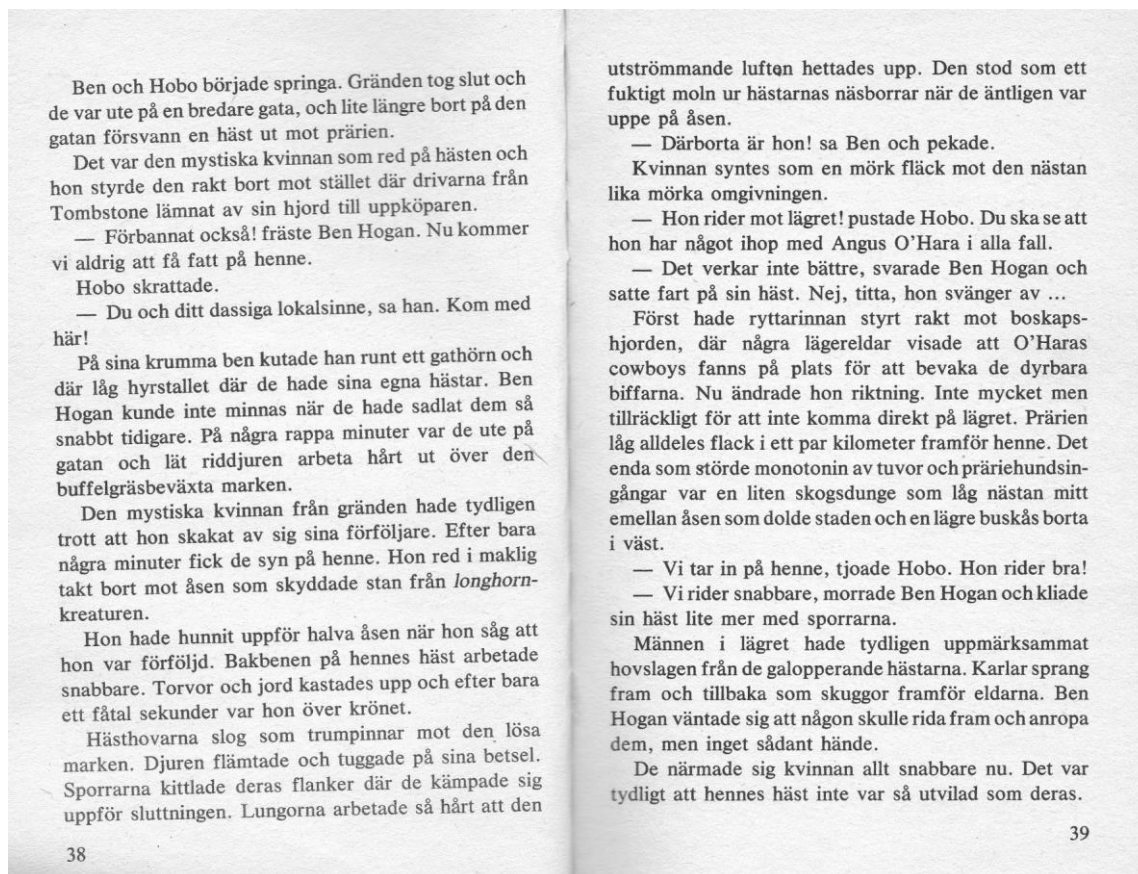

Bild 1. Uppslag ur bok nr. 560 *Lockbetet* i serien om Ben Hogan med sidorna 38 och 39. Uppslaget rymmer sju stycken med dialog på tillsammans tolv rader, och elva stycken med berättande text på sammanlagt 48 rader. Detta innebär att ca tre av fem rader dialog är en slutrad medan endast ca var fjärde rad av övrig text är det. Det är endast slutraderna som kan innehålla högerställda tomrum av varierande längd.

Material och metod

Texten till samtliga 56 böcker om Ben Hogan erhöles från författaren som MS Word-filer. Då den sista boken i serien utgör en ren repris på den fjärde har den ej tagits med i analyserna. Filerna gick igenom varvid alla observerade fel rättades till. Det kontrollerades att alla stycken med direkt anföring inleds med pratminus och att dessa stycken var separerade från övrig text med markering för nytt stycke. Direkt anföring och eventuell anföringssats separerades ej från varandra. Med hjälp av sorteringsfunktionen i MS Word separerades styckena med direkt anföring från övrig text. Vid tveksamhet jämfördes med den aktuella bokens tryckta text.

Med hjälp av räkningsfunktionen i MS Word räknades så bokvis antal stycken, ord och tecken (inklusive mellanslag) separat för dialog och övrig text. Innan räkningen gjordes hade alla överflödiga mellanslag och tabulatorstecken avlägsnats från dokumentet. Även all avstavning och alla "optional hyphens" (^-) avlägsnades.

Läsbarhetsindex (LIX) och ordvariationsindex (OVIX) beräknades genom att textfiler laddades upp till hemsidan lix.se. LIX beräknas som summan av medelantal ord per mening och andelen ord med fler än sex tecken. OVIX utgår från kvoten mellan antal olika ord och totala antalet ord med en justering beroende av mängden text. Uppgifter om antal ord per mening hämtades från samma källa.

Efter digitaliseringens uppkomst står det klart att en text inte har någon inneboende ”längd”, utan endast en viss teckenmängd. På samma sätt borde man inte heller tala om meningars och ords längd då de inte går att mäta med längdmått utan egentligen avser antal ord respektive tecken, det vill säga mängder. Trots denna markering använder jag mig stundtals av traditionellt språkbruk, som en kompromiss.

En tabell med rådata för alla böcker i serien om Ben Hogan kommer att göras tillgänglig via hemsidan Kjell E. Genbergs digitala museum (keg.se).

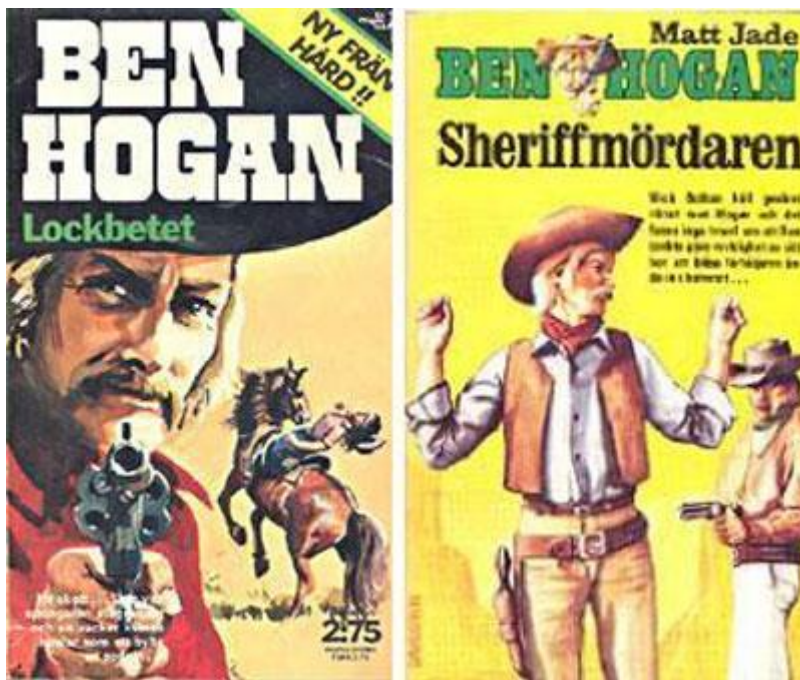

Bild 2. Bland böckerna om Ben Hogan återfinns den minsta textmängden i bok nr. 560 *Lockbetet* med endast 148.041 tecken, medan den största hittas i bok nr. 601 *Sheriffmördaren* med hela 209.766 tecken.

Textmängd och andel dialog

Böckernas totala antal tecken inklusive mellanslag varierar mellan 148.041 och 209.766. Den minsta textmängden återfinns i bok nr. 560 *Lockbetet*, medan den största hittas i bok nr. 601 *Sheriffmördaren* (Bild 2).

Medelvärdet ligger på 183.774 och standardavvikelsen på 14.106 tecken. Med undantag för de två första böckerna i serien finns en tydlig tendens att teckenmängden ökar med tiden (Bild 3).

Andelen dialog i de olika böckerna har beräknats separat för tecken, ord och stycken (Bild 4).

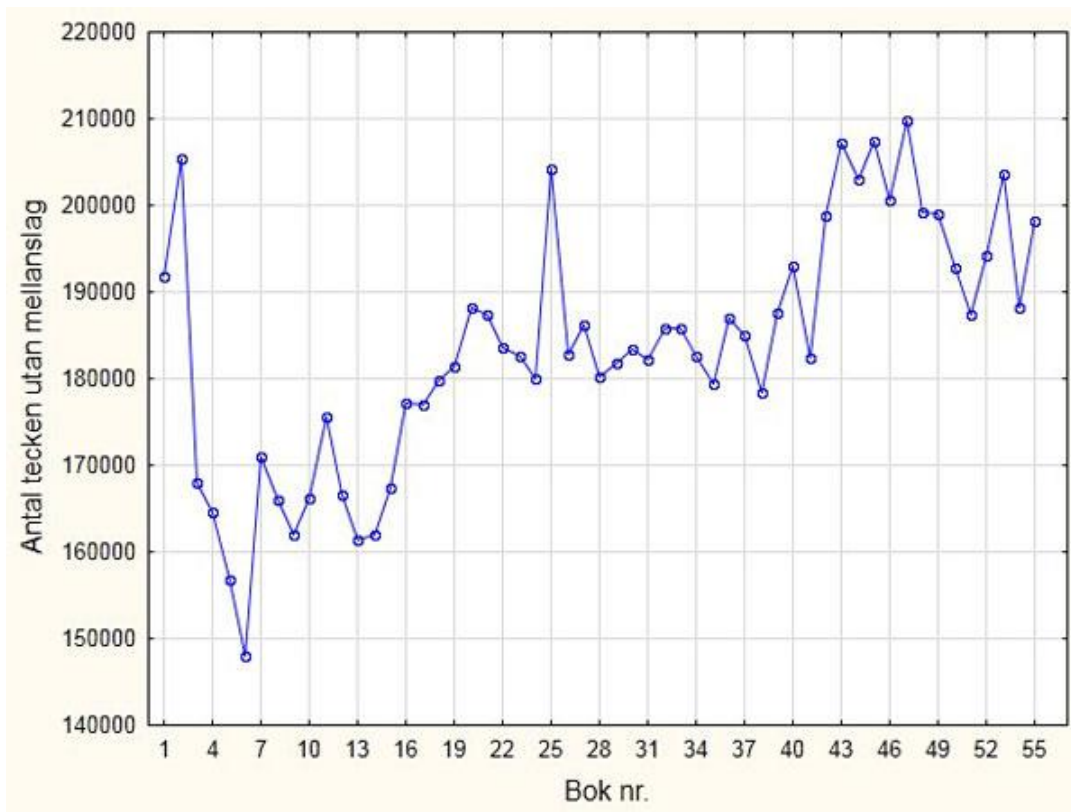

Bild 3. Det totala antalet tecken per bok inklusive mellanslag i serien om Ben Hogan. Böckerna ordnade i utgivningsföljd och sista boken utelämnad som utgörande en ren repris.

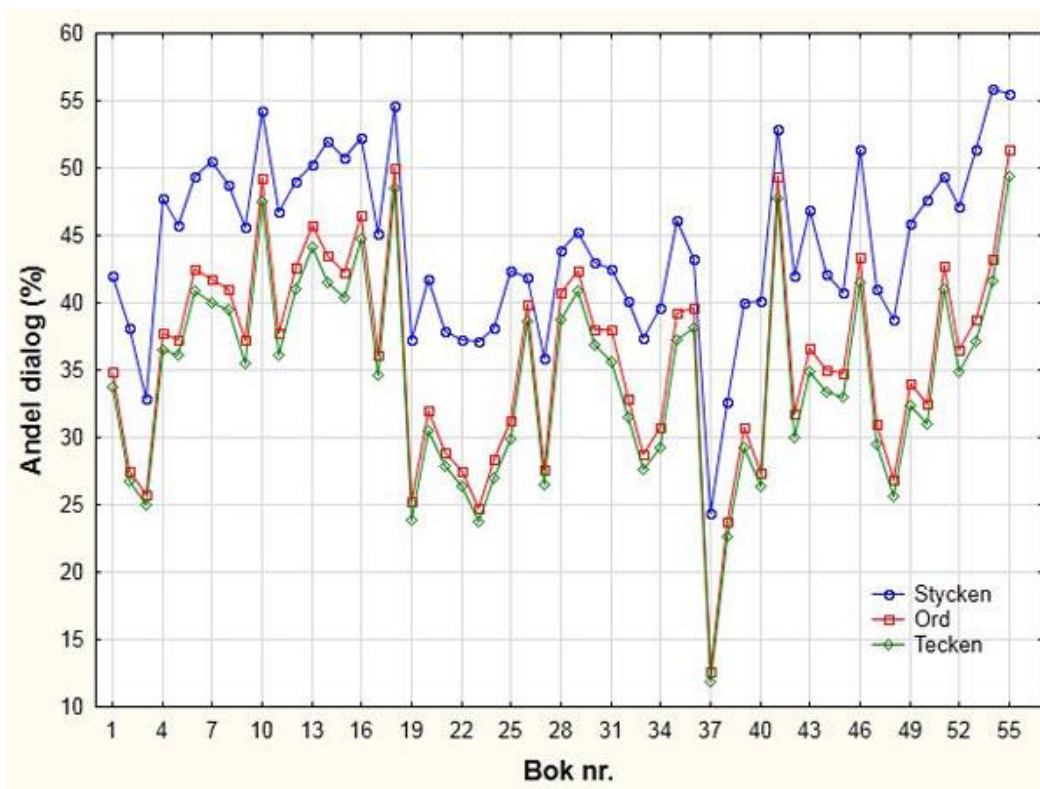

Bild 4. Andelen dialog per bok i serien om Ben Hogan uttryckt i procent. Separata värden ges för tecken inklusive mellanslag, ord och stycken. Böckerna ordnade i utgivningsföljd och sista boken utelämnad som utgörande en ren repris.

Även om de tre värdena följs relativt väl åt är det tydligt att andelen i samtliga böcker är högst för stycken och även något högre för ord än för tecken. Jag tolkar detta som att dialogens stycken i genomsnitt innehåller färre ord än de i den övriga texten och att även dialogens ord i genomsnitt består av något färre tecken än den övriga textens. Den lägsta andelen dialog återfinns i bok nr. 591 *Jakten*. I boken jagas en ensam Hogan av ett trettiotal banditer utan större chanser till samtal med dem, vilket förklarar dialogens ringa andel av texten. Böcker med hög andel dialog karakteriseras av uppdrag som utförs i grupp, inom vilken samtal förekommer frekvent. Exempel på detta är bok nr. 564 *Blod och silver* i vilken Ben och Hobo följs av den förres halvbror Mark, och bok nr. 572 *Utpressaren* där Ben jobbar i nära kontakt med Billy Spunk och Reg Hazzard. Andelen dialog i böckerna ökar i början och slutet av serien för att i mitten ligga lite lägre. Detta mönster kan delvis reflektera Ben Hogans oftast ensamma arbete som Daggermanagent i bok nr. 575–590.

Bild 5. Bland böckerna om Ben Hogan återfinns det högsta OVIX-värdet 67,8 i bok nr. 575 *En ärlig chans*, medan det lägsta värdet 58,2 observerades i bok nr. 607 *Rännsnaran väntar*.

Ordvariation och läsbarhet

Ordvariationsindex OVIX varierade mellan 58,2 och 67,8 med ett medelvärde på 63,3 och en standardavvikelse på 1,9. Lägsta värdet observerades i bok nr. 607 *Rännsnaran väntar*, medan det var bok nr. 575 *En ärlig chans* som hade det högsta värdet (Bild 5).

Bokserien om Ben Hogan uppvisar en svagt fallande trend när det gäller OVIX. Jämför man med Daniel Kvicks värden för ett urval ungdomsböcker och deckare ter sig Hogans värden rätt låga, samtidigt som Mikael Nordenfors anger värdet 65 för Camilla Läckberg. Jag vet inte om värdena är helt jämförbara då åtminstone Kvicks värden baseras på tjugo grafiska meningar per bok och jag använt mig av hela texten. Men min poäng är inte att Genbergs böcker kännetecknas av en låg ordvariation, utan att mina beräkningar av OVIX uppvisar märkbart lägre värden för dialogen än för den övriga texten. Skillnaden ligger som regel mellan åtta och tio enheter, så helt klart påverkas en texts OVIX-värde av dess andel av dialog.

Böckerna om Ben Hogan har ett läsbarhetsindex som varierar mellan tjugosex och trettio. Medelvärdet ligger på 27,98 med en standardavvikelse på 0,95. Enligt den skala som används på lix.se är värdet trettio gräns mellan ”mycket lättläst” och ”lättläst”. Daniel Kvicks värden

för moderna deckare ligger nära Hogans värden, medan hans urval av äldre deckare (1950–1965) ligger något högre. Även i detta fall baseras Kvicks värden på ett urval av meningar och inte hela texter. Precis som för OVIX är min poäng här att mina beräkningar visar på lägre värden för dialogen än för Hogan-böckernas övriga text. Skillnaden ligger mellan sju och elva enheter och därmed motsvarar dialogens låga värden barnboks-nivån, medan den övriga textens värden är väl förankrade i kategorin över om trettiogränsen. Läsbarhetsindex är helt klart känsligt för en texts andel av dialog.

Meningslängden varierar i böckerna om Ben Hogan mellan 9,03 och 11,59 ord per mening. Medelvärdet ligger på 10,39 och standardavvikelsen på 0,59 ord per mening. Dessa värden ligger något under moderna deckare och mycket under äldre deckare enligt de siffror som David Kvik sammanställt. Det föreligger även en tydlig trend att Genbergs meningar blir ordrikare med tiden (Bild 6). Då meningslängden utgör en viktig del av läsbarhetsindex är det inte förvånande att se att dialogen har färre ord per mening än den övriga texten. Skillnaden ligger mellan två och fyra ord per mening.

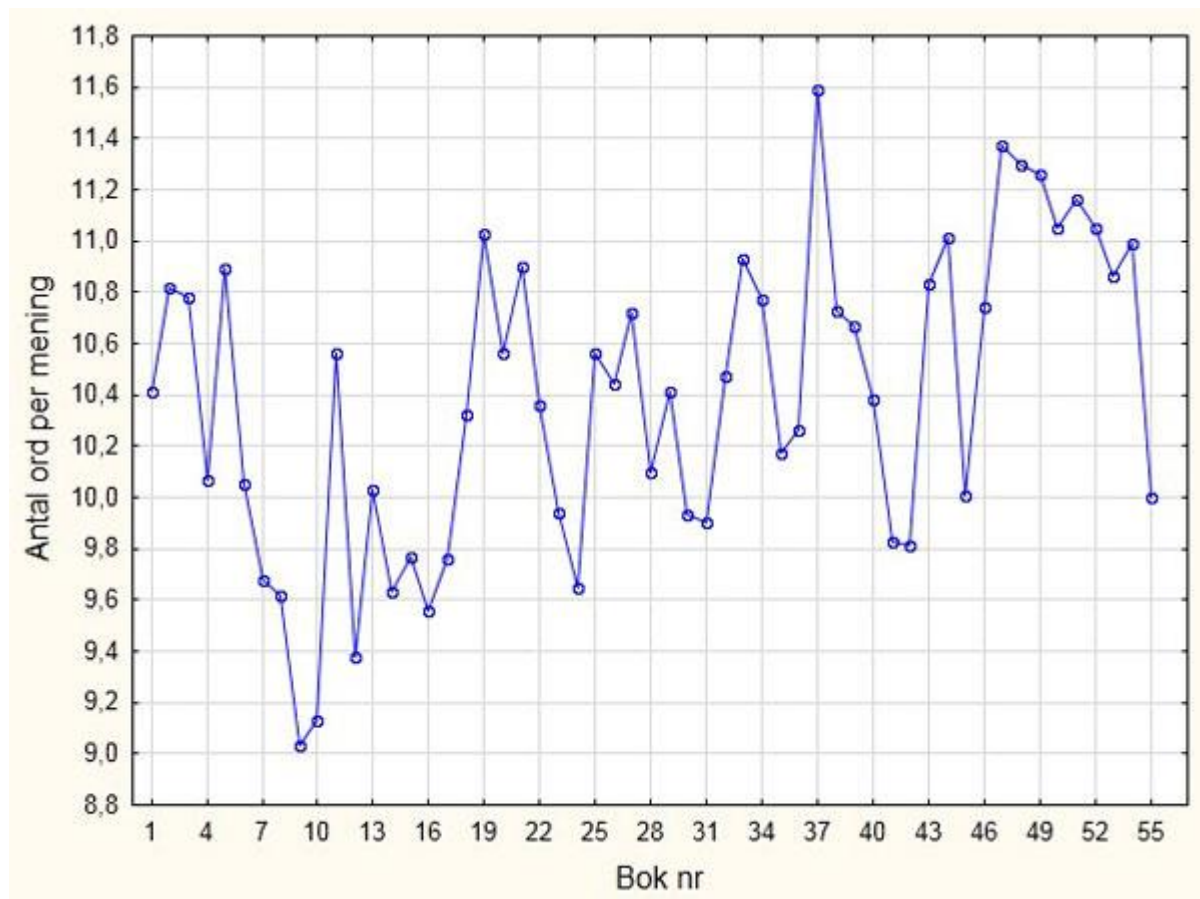

Bild 6. Meningslängdens medelvärde per bok i serien om Ben Hogan. Böckerna ordnade i utgivningsföljd och sista boken utelämnad som utgörande en ren repris.

Tecken och sidor – en skenbar paradox

Då böckerna i serien om *Ben Hogan* har en homogen utformning med en inlaga på 128 sidor levererade författaren med få undantag manuskript av en förbestämd omfattning på ett hundra ark med trettiofyra rader gånger sjuttiosex nedslag (Nilsson 2015a). Trots manuskriptens och

böckernas uniforma sidantal innehåller mina data en tydlig tendens till ökande textmängd med tiden (Bild 3), vilket kan förefalla paradoxalt.

Givet det förbestämda formatet finns endast två möjliga källor till variation i den totala textmängden. Den första avser mängden överkryssade ord i manuskripten, vilket var författarens sätt att rätta felskrivningar. Utan att ha kvantifierat överkryssningarnas omfattning är min uppfattning att de är relativt få och utan tydlig tidsmässig trend i materialet. De kan därmed inte förklara böckernas ökande textmängd.

Den andra källan till variation är andelen rader som inte fyller ut manuskriptarkets maximala radlängd och deras längd. En viktig orsak till denna variation är andelen dialog i boken i och med att dialogens ordfattigare meningar och stycken ger upphov till en hög andel outfyllda rader. Men detta kan inte utgöra hela förklaringen till böckernas med tiden ökande textmängd då andelen dialog ej uppvisar samma typ av trend (Bild 4). Som författaren själv påpekat beror andelen dialog i stor omfattning av själva intrigen, vars utformning kan växla mellan närliggande böcker. Istället vill jag koppla ihop böckernas ökande textmängd med det ökande antalet ord per mening (Bild 6), en trend som även kan ses i antal ord per stycke. Ordrikare meningar och stycken resulterar helt klart i mindre luft på manuskriptsidorna och därmed en totalt högre textmängd.

Meningslängd kan i sig ses som en stilmarkör, även om dess bakomliggande orsaker kan vara många (Lagerholm 2008:135 ff.). Exempel på orsaker kan vara användandet av bisatser eller förhållandet mellan grafiska och syntaktiska meningar. Även uppräknings- och brist på koncentration kan öka meningslängden. Vilken orsaken är i Genbergs fall vet jag inte, men kanske den observerade trenden kan ses som en del i hans utveckling som författare. Efter *Ben Hogan* skrev han främst kriminalromaner, vilket både gav honom nya läsare och höjde hans status som författare (Genberg 2005). Då hans första deckare, *Fnask i fördärvet*, kom redan 1974 finns det ett tidsmässigt överlapp i hans författarskap mellan västern och deckare.

Ben Hogan och de isländska sagorna

Den kortfattade lakoniska dialogen som kännetecknar böckerna om *Ben Hogan* återfinns även i de isländska sagorna. Jag har på prov studerat *Njals saga* på samma sätt som jag studerat *Ben Hogan*. Denna saga omfattar enligt mina beräkningar hela 476.030 tecken, vilket motsvarar mellan två och tre Hogan-böcker. För att få texterna mer jämförbara plockade jag bort alla kapitelrubriker och kväden i Bååths svenska översättning från 1879, hämtad från Icelandic Saga Base. Jag ändrade även i texten så att själva anförandet alltid föregick anföringssatsen, i syfte att underlätta sorteringen av styckena. Sagans andel av dialog är 43,4 % för tecken, 44,4 för ord och 54,5 för stycken. Värdena överensstämmer väl med de mer dialogrika av böckerna om *Ben Hogan*. Meningslängden är i *Njals saga* som helhet något större än i Hogan-böckerna, men till skillnad från dessa är meningarna i medeltal längre i dialogen än i den övriga texten (Dialog 13,4, övrig text 10,7, hela texten 11,8 ord per mening). Såväl LIX- som OVIX-värdena är dock lägre för *Njals saga* än för Hogan-böckerna, vilket antyder en högre frekvens av kortare ord i sagan (LIX 23, OVIX 56,5 för hela texten).

Man kan alltså gott påstå att *Njals saga* och böckerna om *Ben Hogan* representerar enkla texter med vissa strukturella likheter, om än nedskrivna under helt olika tidsepoker och förhållanden.

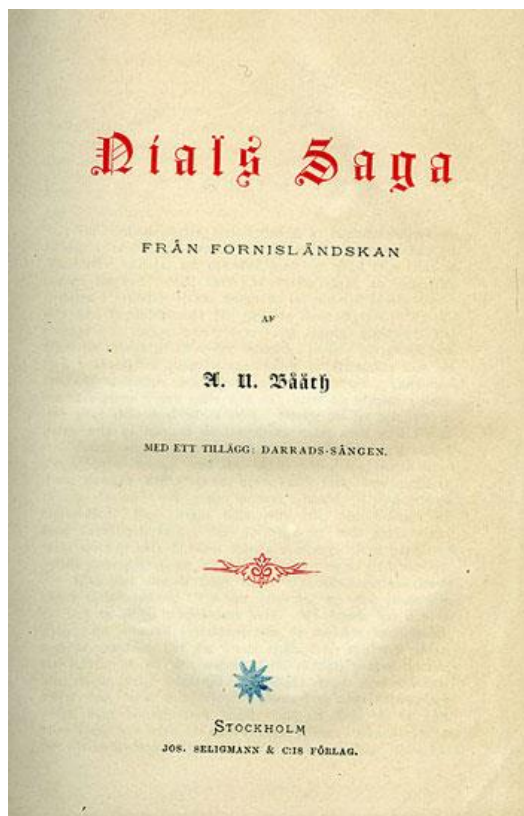

Bild 7. Titelsidan från A.U. Bååths svenska översättning av *Njals saga* från 1879.

Källor

- De Haan, Pieter, 1996: More on the language of dialogue in fiction. *ICAME Journal* 20:23-40.
- Genberg, Kjell E. 2005: *Ur min skottvinkel. Baserad på en sann historia*. Eslöv: Förlags AB Gondolin.
- Icelandic Saga Database, 2015: *Njals saga*, svensk översättning av A.U. Bååth från 1879, http://sagadb.org/brennu-njals_saga.se
- Johansson, Sten, 2014: Dialog och gestaltning i berättande prosa. <http://www.ipernity.com/blog/168707/763701>
- Kernan, Jenna, 2015: Eight good reasons to use dialogue. http://www.jennakernan.com/extras/resources/Dialogue_Article.pdf
- Kvick, Daniel, 2015: Läsbarhet nu och då. En undersökning om ungdomsbokens och deckarens språkliga förändring över 50 år. Kandidatuppsats lärarprogrammet högskolan i Halmstad, fulltext i DIVA.
- Lagerholm, Per, 2008: *Stilistik*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, Anders N. 2015a: Ben Hogan rider igen, del 1. En bibliografisk översikt. *DAST Magazine 24 april 2015*.
- Nilsson, Anders N. 2015b: Ben Hogan rider igen, del 2. Ramhandlingen. *DAST Magazine 2 juni 2015*.
- Nordenfors, Mikael, 2009: Ord är kul. *Alfa, Lärarförbundets tidning för lärare i svenska, SO-ämnena och språk*, 28 maj 2009.